



Zajímavé nálezy měkkýšů z Mariánskolázeňska v posledních letech

Libor Dvořák, Městské muzeum a galerie Mariánské Lázně

V minulosti jsem čtenáře Arniky seznámil s výsledky průzkumů měkkýšů ve čtyřech přírodních rezervacích Slavkovského lesa (Dvořák 2005, 2008, 2009) a později, v rámci seriálu o bezobratlých v podzemních prostorách, s nejzajímavějšími druhy měkkýšů především ve vchodech štol a sklepů (Dvořák 2019). Velmi cenné nálezy vrkoče Geyerova a vrkoče útlého od Poutnova předložili Horsáková et Horsák (2018).

Když jsem nad těmito články přemýšlel, rozhodl jsem se sepsat své nejcennější nebo nejzajímavější nálezy měkkýšů z širšího okolí Mariánských Lázní. Seřadíme si je chronologicky. Komentáře k rozšíření a biotopovým preferencím zde vyjmenovaných druhů měkkýšů vycházejí z práce Horsáka et al. (2013), mapy jsou převzaty ze stránek o českých a slovenských měkkýších (web 1).

Během průzkumu měkkýšů na území významného krajinného prvku Dyleňský kras u obce Vysoká pod vrchem Dyleň jsem v roce 2010 zaznamenal velmi zajímavé druhové složení fauny měkkýšů (Dvořák 2015). Mezi všemi vyčníval nález **sklovatky rudé** (*Daudebardia rufa*). Tento citlivý lesní druh je vázán na vlhké suťové lesy pahorkatin a nižších poloh hor asi do 800m nad mořem. Jediným nálezem sklovatky rudé z celých západních Čech (tj. Plzeňského a Karlovarského kraje) je více než 100 let starý údaj z hradu Kašperk, kde ale za sedm let soustavných sběrů v 90. letech 20. století nebyl tento nález potvrzen. Nejbližší

lokality sklovatky rudé se nacházejí v národní přírodní rezervaci Koda v Českém krasu. Dále na severu a východě Čech a na celé Moravě je již tento druh místy hojný. Zdejší nález představuje zcela izolovanou lokalitu, více než 100km vzdálenou od výše zmíněné Kody.



Skelnatka česneková (*Oxychilus alliarius*).
Foto Michal Horsák.

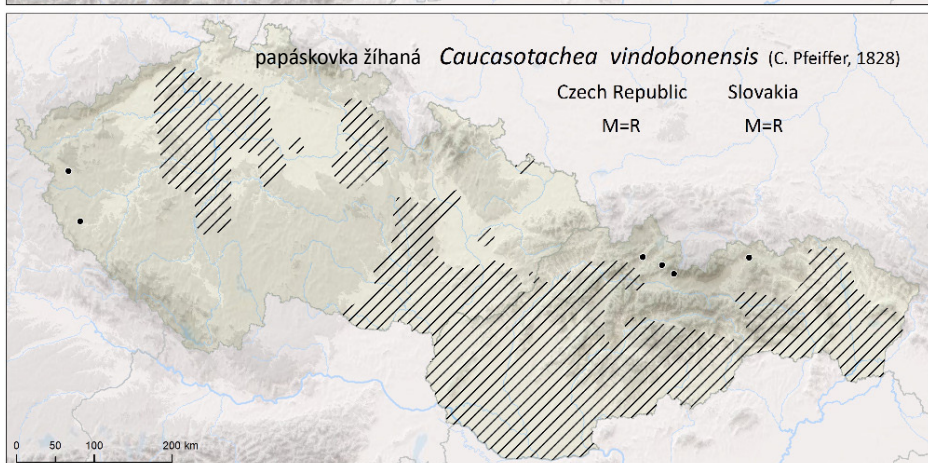
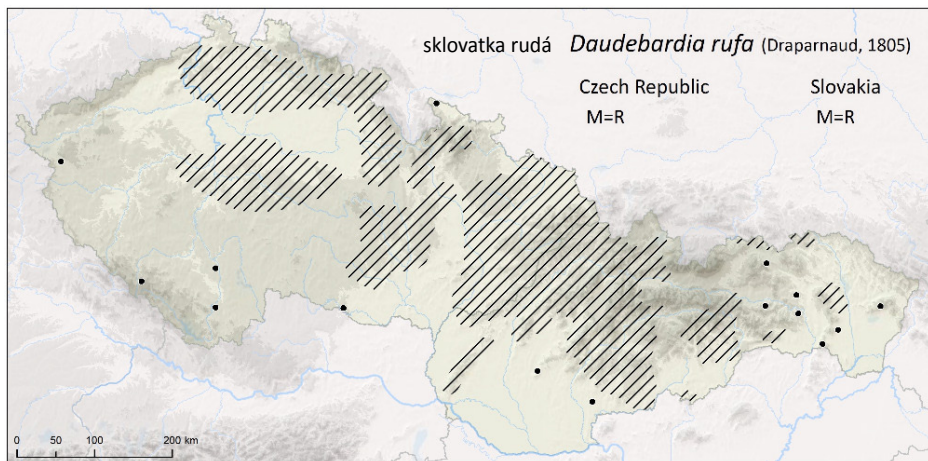
O rok později (2011) jsem měl štěstí na další zajímavý nález. Na naší rodinné zahradě ve Třech Sekerách jsem otáčel prkna mezi záhony a zaznamenal jsem lehkou česnekovou vůni. Jelikož je tato vůně typická pro **skelnatku česnekovou** (*Oxychilus alliarius*), začal jsem hledat a také jsem jednoho dospělého jedince našel. Jedná se o západoevropský druh, který na území našeho státu zasahuje pouze na několika izolovaných lokalitách. Nalézán je v lesích, křovinách i intravilánech v západních Čechách a Brdcech, publikováno bylo pět lokalit v Plzeňském kraji a pak nálezy ze břehu Ohře u Starého Sedla a ze břehu

sklovatka rudá



skelnatka česneková





Lužního potoka u Pastvin na Ašsku. V roce 2023 jsem tuto skelnatku našel také v okolí dolu Dyleň u bývalé obce Slatina. Výskyt na Mariánskolázeňsku představuje s nadmořskými výškami 665 a 700 m výškové maximum pro Českou republiku.

Velmi překvapivý byl nález živého jedince **papáskovky žíhané** (*Caucasotachea vindobonensis*) na slepé koleji východně vlakového nádraží v Mariánských Lázních v roce 2012 (Dvořák et Hlaváč 2013). Papáskovka je teplomilný druh obývající stepní stráně a skály i lokality druhotného charakteru (lomy, suché trávníky apod.). Vyskytuje se v celém Česku, ale jen v teplých oblastech nižších poloh (souvisele např. v Českém krasu a Českém středohoří). Dlouho byla za nejzápadnější lokality výskytu považována naleziště u obcí Kryry a Dvěrce u Nepomyšle na Podbořansku. Nový nález papáskovky v Mariánských Lázních výrazně posouvá výskyt zhruba o 50 km západněji, nález na vrchu Svatého Vavřince u Štítar (Dvořák et Hlaváč 2013) je pak druhým nejzápadnějším výskytem v České republice. Papáskovku žíhanou v Mariánských Lázních nedoprovázely žádné druhy obdobných ekologických nároků, tedy prvky



xerothermní ve smyslu vazby na stepní či lesostepní stanoviště, přestože se tato lokalita zřetelně vyznačuje xerothermním rázem. Fakt, že se během kontrol v dalších letech nepodařilo nalézt další jedince, může znamenat, že se jednalo o náhodný a efemérní výskyt a živá populace papáskovky nemůže patrně u Mariánských Lázní přežít. Jako velmi pravděpodobný způsob, jak se na lokalitu papáskovka žíhaná dostala, se jeví výsadek jedince za pomoci vlakové dopravy, a to pravděpodobně z Českého krasu, kde je tento druh velmi hojný.



- ▲ Sklovatka rudá (*Daudebardia rufa*). Foto Michal Horskák.
- ▲ Papáskovka žíhaná (*Caucasotachea vindobonensis*). Foto Jaromír Bartoš.
- ◄ Mapy rozšíření sklovatky rudé (*Daudebardia rufa*), skelnatky česnekové (*Oxychilus alliarius*) a papáskovky žíhané (*Caucasotachea vindobonensis*).

Škeble rybníčná (*Anodonta cygnea*) je největší druh našich původních mlžů s lasturami dorůstajícími až 250 mm. Obývá převážně stojaté vody, ale zasahuje i do klidných míst pomalu tekoucích větších řek. Vyskytuje se ve velkých nížinách prakticky na celém území Česka, jen zřídka vystupuje do vyšších poloh. Zvláště jedinci žijící v tekoucích vodách připomínají tvarem škebli říční. Spolehlivým znakem k určení je pouze struktura vrcholů, kterou u škeble rybníčné tvoří pouze ztlustlé přírůstkové linie, takže na vrcholu vidíme soustředné půlkroužky. Je zajímavé, že před rokem 2010 nebyla škeble rybníčná z širšího okolí Mariánských Lázní známa. Proto mne překvapil nález více jedinců ve vypuštěném rybníce Regent v roce 2012. Doslova masový výskyt, který mne s ohledem na známé rozšíření tohoto druhu opět udivil, byl zjištěn ve vypuštěné vodní nádrži Podhora v roce 2016. Nejzajímavější nález škeble rybníčné jsem zaznamenal v roce 2022: z malého rybníka



Horní Bahňák u Kladské jsem vytáhl jeden mladý exemplář. Výskyt této škeble na Kladské je pozoruhodný i tím, že 810 m n. m. je

škeble rybníčná



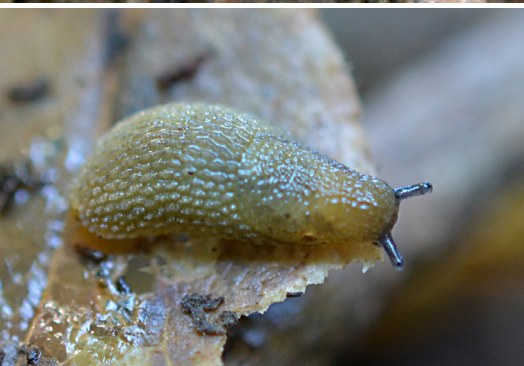
o 85 m výše, než doposud známé výškové maximum ze Šumavy. Rozšíření škeble rybníčné na Mariánskolázeňsku však bude asi větší, než jsme si všichni dosud mysleli, jak dokládají nové nálezy v roce 2023 v Sítinách, Trstěnicích a ve Třech Sekerách.

Během let 2019 a 2020 jsem procházel desítky kilometrů železničních tratí a náspů v Karlovarském kraji a také jsem se zaměřil na jiná výslunná stanoviště, když jsem hledal teplomilné plže. Nálezy byly velmi pozoruhodné (Dvořák 2021). Překvapilo mne větší množství nálezů **tmavoretky bělavé** (*Monacha cartusiana*), která se v minulosti držela na jižní Moravě podél řek na břehové vegetaci, kde obývala otevřená vlhká stanoviště v nižších polohách. V Česku tento druh rapidně expanduje a v současnosti je tmavoretky rozšířena

tmavoretky bělavá

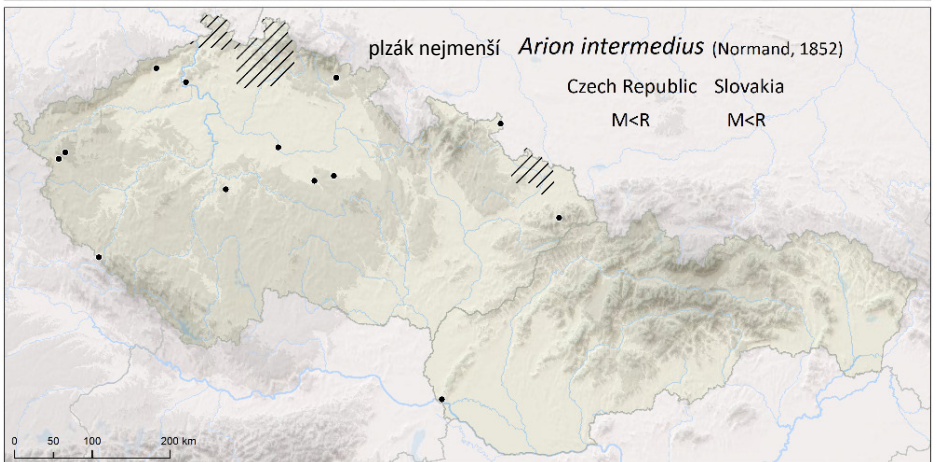
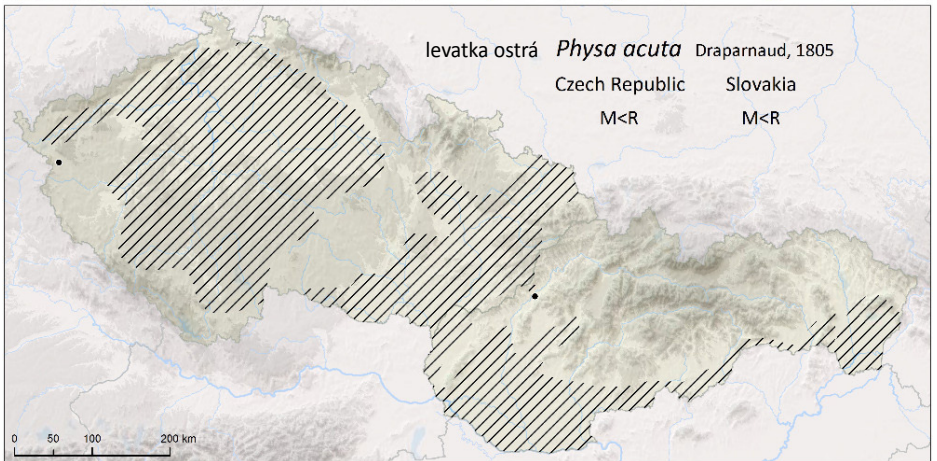
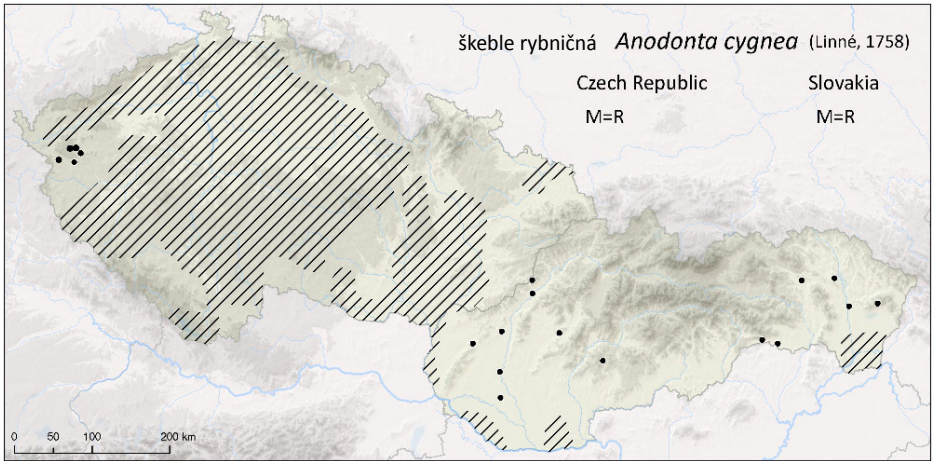


také prakticky po celé Evropě. Ve výše zmíněném článku jsem publikoval první údaje pro Karlovarský kraj, mezi nimiž byl také jeden živý jedinec na naší zahradě ve Třech Sekerách. Tato lokalita představuje s nadmořskou



- ▲ Levatka ostrá (*Physa acuta*).
 - ▲ Tmavoretky bělavá (*Monacha cartusiana*).
 - ▲ Plzák nejmenší (*Arion intermedius*).
- Všechny fotografie Michal Horsák.

- ▶ Mapa rozšíření (shora) škeble rybníčné (*Anodonta cygnea*), levatky ostré (*Physa acuta*) a plzáka nejmenšího (*Arion intermedius*).



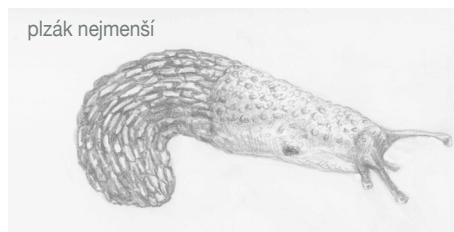
výškou 665 m výškové maximum pro Českou republiku.

Levatka ostrá (*Physa acuta*) žije hojně ve stojatých a pomalu tekoucích vodách. Ve velkých nížinách je široce rozšířená po celém území. Je to původem severoamerický druh zavlečený do jižní Evropy pravděpodobně již v 18. století. K nám se tento druh rozšířil v polovině minulého století přes skleníkové bazény a akvária, kde je i dnes velmi hojný. V novém zahradním jezírku na naší zahradě ve Třech Sekerách se objevilo několik jedinců v roce 2021, nejspíš sem byly zavlečeny s vodními rostlinami. Levatky zde úspěšně přezimovaly a v roce 2022 už se dal jejich počet odhadovat na vyšší desítky nebo nižší stovky. I následující zimu levatky přečkaly a již v březnu roku 2023 se objevili první aktivující jedinci. Populace se tak jeví jako plně aklimatizovaná, což je zajímavé, protože lokalita je se svými 665 m n. m. nejvýše položeným známým nalezištěm druhu v České republice.



levatka ostrá

Plzák nejmenší (*Arion intermedius*) je náš nejmenší, krémově bílý až šedožlutý plzák dorůstající pouhých 25 mm. Má výraznou bradavčitou strukturu hřbetu i štítu – jednotlivé bradavky se při podráždění jakoby naježí. Sliz na chodidle je žlutý, po stranách do oranžova zbarvený. Obývá smíšené nebo jehličnaté lesy, kde se zdržuje v listovém opadu, případně



plzák nejmenší

Všechny kresby Jana Rolková.

vylézá na houby. Tento západoevropský druh se vyskytuje velmi vzácně v pohorích severních Čech, na Moravě na Ostravsku a izolovaně na severní Šumavě. V posledních letech se ale objevily nálezy i jinde po České republice, přesto byly nálezy z roku 2020 ve Slavkovském lese překvapením. Nejprve jsem jej našel nedaleko Lázní Kynžvart v bažinatém smíšeném lese na potoce u Liščího pramene a nedlouho poté na Kladské v bažinatém lese na Pramenském potoce u parkoviště (více v práci Čejka et al. 2021).

A co napsat závěrem? Určitě to, že Mariánskolázeňsko jistě skrývá další zajímavé druhy měkkýšů a snad brzy jejich tajemství vydá! ■

Literatura:

- Čejka T., Beran L., Coufal R., Dvořák L., Hlaváč J. Č., Horáčková J., Horsáková V. et al. (2021): Malacological news from the Czech and Slovak Republics in 2020. – *Malacologica Bohemoslovaca*, 20: 56–74.
- Dvořák L. (2005): Rezervace Holina a Podhorní vrch u Mariánských Lázní jako naleziště měkkýšů. – *Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje* 2/2005: 3–6.
- Dvořák L. (2008): Průzkum měkkýšů v přírodní rezervaci Údolí Teplé. – *Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje* 1/2008: 12–14.
- Dvořák L. (2009): Měkkýši Přírodní rezervace Lazurový vrch. – *Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje* 1/2009: 18–19.
- Dvořák L. (2015): Měkkýši Českého lesa – V. Malakofauna Dyleňského krasu. – In: Bartoš J. et Dvořák L. (eds.): *Dyleňský Kras*. Městské Muzeum Mariánské Lázně, 129–144.
- Dvořák L. (2019): Život v podzemí X. – Měkkýši ve vchodu. – *Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje* 1/2019: 14–15.
- Dvořák L. (2021): Zajímavé nálezy teplomilných plžů v Karlovarském kraji (nejzápadnější Čechy). – *Malacologica Bohemoslovaca*, 20: 30–34.
- Dvořák L. et Hlaváč J. Č. (2013): Páskovka *Cepaea vindobonensis* (Pulmonata: Helicidae) v západních Čechách. – *Malacologica Bohemoslovaca*, 12: 99–104.
- Horsák M., Juříčková L. et Pícka J. (2013): Měkkýši České a Slovenské republiky. Molluscs of the Czech and Slovak Republics. – Kabourek, Zlín, 264 pp.
- Horsáková V. et Horsák M. (2018): Vrkoč Geyerův a vrkoč útlý, první nálezy celoevropsky ohrožených plžů ve Slavkovském lese. – *Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje* 1/2018: 30–33.
- web1: Horsák M., Čejka T., Juříčková L., Beran L., Horáčková J., Dvořák L., Coufal R., Maňas M. et Horsáková V. (2023): Check-list and distribution maps of the molluscs of the Czech and Slovak Republics. – dostupné na <http://mollusca.sav.sk/malacology/checklist.htm>, mapy aktualizovány 18. dubna 2023.